

BURSA SÜMBÜLLÜ BAHÇE KONAĞI VE MÜŞTEMİLATI REKONSTRÜKSİYON SÜRECİ¹

RECONSTRUCTION PROCESS OF THE SÜMBÜLLÜ BAHÇE KONAĞI AND OUTBUILDINGS

Petek KAPAR - K. Kutgün EYÜPGİLLER

Anahtar Sözcükler - Keywords:

Bursa, Sümbüllü Bahçe Konağı, restorasyon, mimari koruma, rekonstrüksiyon

Bursa, Sümbüllü Bahçe Mansion, restoration, architectural conservation, reconstruction

ÖZET

Sümbüllü Bahçe Konağı, Bursa - Hisariçi Sempti Osmangazi Mahallesi'nde yer almaktadır. Hisariçi Bursa'nın en eski yerleşim yeri, Osmangazi Mahallesi de bu yerleşim bölgesinin en eski mahallesidir. Hisar Bölgesi, Roma ve Erken Bizans Dönemi'ne ait arkeolojik kalıntıların, sivil mimarlık örneği yapıların yoğun olarak bulunduğu bir yerleşimdir. Yapı grubu, Osman Gazi ile Orhan Gazi'nin mezarlarının bulunduğu Tophane Meydanı'nın doğusundaki Bursa surlarının doğu burcunun üzerine inşa edilmiştir.

Sümbüllü Bahçe Konağı 1921 yılında yapılmaya başlanmış, diğer beş müştemilat yapısı da sonraki dönemlerde eklenmiştir. Yapı topluluğu, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 1986 ve 1993 yıllarında tescil edilmiştir. Konak, Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlenmekle birlikte 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarına özgü geleneksel konut mimarisinin tipik bir örneğidir.

İlk yapılan ve çalışmada A yapısı olarak isimlendirilen ana konak yapısı ve B yapısı olarak isimlendirilen ana konağa bitişik yapının zemin kat mutfak mekanıdır. A yapısı kagir bodrum kat üzerine ahşap karkas yapım tekniğiyle inşa edilmiştir. Mutfak mekanının devamına ve üzerine sonraki dönemlerde kat ilave edilmiştir. Bu iki ana yapı etrafındaki diğer dört yapı zaman içinde ihtiyaca göre inşa edilerek bir bahçe çevresinde toplanmışlardır. Uzmanlarla yerinde yapılan inceleme ve tetkikler sonucu yapıların hem malzeme hem de taşıyıcı sistem açısından restorasyon teknikleri ile korunamayacağına karar verilmiştir. Bu karardan sonra rekonstrüksiyon projesi hazırlanmıştır. Sümbüllü Bahçe Konağı ve ek yapıları 1. derece arkeolojik sit alanında bulunmaktadır. Rekonstrüksiyon projesi öncesinde Bursa K.T.V.K.B. Kurulu tarafından yapı oturma alanlarında arkeolojik araştırma kazısı istenmiştir. Yapılan kazı sonucunda A-B yapıları ve bahçenin kuzeyindeki C yapısı ile batısındaki D yapılarının 2-4 m kadar altında farklı dönemlere ait arkeolojik kalıntılar ortaya çıkmıştır. Kazılar sonucunda ortaya çıkan verilere göre tekrar proje hazırlanıp Kurul tarafından onaylanmış, uygulaması bu doğrultuda tamamlanmıştır.

Rekonstrüksiyon projesinde yapılara yeni işlev yüklenirken yapıların mimari özellikleri ile uyumu, arkeolojik kazı sonucu açığa çıkan dönemsel katmanlar, çevre halkın ihtiyaçları ve yapıların buldukları yer göz önüne alınmıştır. Bu aşamada mal sahibi olan belediye yetkilileriyle ve çevre halkıyla görüşülmüştür. Değerlendirmeler sonucunda, kültür turizminin yoğun olarak yapıldığı Hisar Bölgesi'ndeki yapı topluluğuna "Sosyal ve Kültürel Merkez" işlevi verilmiştir.

ABSTRACT

Sümbüllü Bahçe Konağı is located in the district of Hisariçi- Osmangazi. Hisariçi district, the oldest settlement areas of Bursa, Hisariçi Region, reputed with the examples of civil architecture, is at the same time the site of the ancient historic core as evidenced by the archaeological remains of Roman and early Byzantine periods. The cluster of the examples of civil architecture is located on the eastern tower of the Bursa city walls to the east of the Tophane plazas where the graves of Osmangazi and Oranges are located.

The first part of the Sümbüllü Bahçe Konağı was built in 1921; later five annex units were added to the compound. The main building, a konak (mansion) is registered 1986 and 1993 as historical cultural property by the Turkish Ministry of Culture Commission on the Conservation of Cultural and Natural Property. Sümbüllü Bahçe Konağı reflects the architectural style of the Early Republic Period, at the same time bearing certain features of the Baroque style.

The first part of the building, structure A is the main mansion; structure B is the ground floor of the building adjacent to the kitchen in the main mansion. Structure A is a wood-frame construction on masonry basement; later a storey was added to the top of the extension unit of the kitchen. The other four units were appended later whenever necessary, around the garden-courtyard, next to the main compound. In an overall assessment, it became evident that the building were in bad condition of preservation and required immediate interference; expert reached a consensus that, both the structural system of the building and as well the building material was not suitable to renovation with acceptable restoration techniques. Following this decision, reconstruction project was developed. The building is within the 1st degree of archaeological protection zone; accordingly, prior to the commencement of the reconstruction works, the seat of the building had to be controlled by the archaeologists. As the result of archaeological excavation, remains belonging to various cultural eras have been encountered, approximately 2 to 4 m below the ground levels of Structures A and B, Structure C located to the North of the garden and D structure in the west. Following the termination of the archaeological investigations, the process of preparing the final reconstruction projects began and following their approval, the work commenced on this accordingly.

In final designing of the project, new functions were implemented to the buildings in compliance with their architectural features, with the findings of the archaeological excavations, also considering the environmental and social expectations. This stage of the work progressed by negotiating with the governmental bodies holding the property rights of the area and as well with the local community. Consequently, taking into consideration the high touristic potential of the Hisariçi District, a new function was attained to the Sümbüllü Bahçe Konağı as a social and cultural center.

GİRİŞ

Bursa'nın, konumu, tarihi, kültürel mirası ve mimarisi açısından en önemli ve en renkli öğelere sahip semtlerinden biri olan Hisar'da yer alan Sümbüllü Bahçe Konağı, 20. yüzyılın başlarına tarihlenen bir yapıdır. Günümüzde mülkiyeti Osmangazi Belediyesi'ne ait olan konak ve müstemilatı; konumu ve mimari özellikleri ile Bursa'nın en değerli yapılarından. Ana konak yapısının ön cephesi olarak

kabul edilen doğu cephesi Hanlar Bölgesi'ni görecekte şekilde konumlandırılmış olup, odaların neredeyse tamamı Bursa manzarasına yönlendirilmiştir.

Sümbüllü Bahçe Konağı'nın yapımına, Tophane ile Çakır Hamam arasında devam ettiği bilinen sur duvarına ait burç üzerinde, 1921 yılında başlanmıştır. Bodrum katı kagir, zemin ve birinci katları ahşap karkastır.

Toplam altı yapıdan oluşan Sümbüllü Bahçe Konağı yapıları, farklı dönemlerde yapılmalarına rağmen geleneksel konut mimarisinin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu çalışmada, Bursa'da önemli bir konumda yer alan bu yapıların rekonstrüksiyon süreçleri, bu süreçte karşılaşılan sorunlar ve çözümleri ele alınacaktır.

SÜMBÜLLÜ BAHÇE KONAĞI

KONUM VE TARİHÇE

Sümbüllü Bahçe Konağı, tarihi Bursa Surları'nın dış duvarı üzerindeki bir burç üzerinde, 1906 yılında Abdülhamit'in yaptırdığı Saat Kulesi'nin bulunduğu Tophane Parkı'nın güneyinde yer almaktadır (Res. 1).

Sümbüllü Bahçe Konağı'nın kuzeyinde Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na (BKTVKBK) ait restore edilmiş tarihi bir yapı ile üç katlı bir apartman, güneyinde Balibey Hanı, batısında Osmangazi ve Orhangazi'nin türbeleri, doğusunda Cemal Nadir Caddesi yer almaktadır (Res. 2). Orhangazi Çıkamazı'nda bulunan bahçe kapısından konağın yer aldığı büyük bahçeye girilir.

Konağı yaptıran Vehbi Rasim Dağlı, önce İstanbul Yeniköy'e, daha sonra da 1921 yılında Bursa'ya gelip Tophane'ye yerleşmiştir. Dağlı, Bursa'ya geldiğinde Tophane'deki bu arsaya satın almış ve 1921'de yapımına başladığı konağa 1923 yılında taşınmıştır².

GENEL TANIMLAMA

Sümbüllü Bahçe Konağı, farklı dönemlerde yapılmış altı yapıdan oluşmaktadır. Yapı topluluğunun yerleştiği arazinin doğu kenarında bulunan ve Cemal Nadir Caddesi'ne Tophane yamaçlarından bakan yapı 1923 yılına tarihlenmekte olup, bu çalışmada (A yapısını) olarak adlandırılmıştır.

Arsanın güney kenarında yer alan B yapısının bir bölümü 1923 yılına tarihlenmekte, ancak farklı dönemlerde çeşitli mekan eklemeleri ile değiştiği bilinmektedir. Bu iki yapı, yapı topluluğunun iki ana yaşam mekanını oluşturmaktadır (Res. 3).

Bahçe etrafında yer alan diğer yapılar tek katlı, servis işlevli mekanlardır. Batı yönünde, altında alçak

tavanlı bodrumu ahır olarak kullanılan tek katlı yapı hizmetlilere ait konut (C yapısı), ona bitişik olan, 1990'li yıllarda yıkılan tek katlı müstemilat (D yapısı) ve bahçe kapısının üstünde yer alan, 2004 yılında yıkılan tek katlı konut (E yapısı) diğer eklerdir. Yapı grubuna 1938'den sonra katılan yapı (F yapısı), B yapısının batısındaki iki katlı bir konuttur (Res. 4).

Bu yapılardan konağa ait parsellerde yer alan A, B, C, D, E yapıları, Bursa K.T.V.K.B. Kurulu tarafından alınan 10.02.2005 gün ve 381 sayılı karar ile, 1. derece arkeolojik sit alanında kalan parseller olarak listelenmişlerdir³, Sümbüllü Bahçe Konağı yapı topluluğu da "kültür varlığı" olarak tescil altına almıştır. A yapısı ve B yapısı Kurul'un 14.02.1986 gün ve 1918 sayılı kararı ile, 979 envanter no ile tescil edilmiştir. 09.05.1993 gün ve 3176 sayılı karar ile C yapısı 978, E yapısı ise 1464 envanter numaraları ile tescil edilmiştir. Yasal olarak koruma altına alınmış olan E yapısı günümüze ulaşmamıştır.

YAPI TOPLULUĞUNUN TANIMI

A yapısının bodrum katı, taş duvarlıdır. Duvar kalınlığı 0,50 m ile 0,60 m arası değişmektedir. Üstünde yer alan zemin kat, ahşap karkas arası kerpiç dolgu, birinci kat ise ahşap karkas arası tuğla dolgu tekniği ile inşa edilmiştir (Res. 5).

B yapısının zemin katının güney duvarı, batı ucuna doğru tuğla-taş almaşık duvar tekniği ile inşa edilmiş olup, üst kat güney duvarı ahşap karkastır. Alt katın diğer birimleri ahşap karkas arası kerpiç dolgu tekniği ile inşa edilmiştir.

Ahşap karkas iskelet sistemine sahip olan B yapısının taşıdığı bağdadi çitalarının üstü toprak sıva ile sıvanmış, üzeri aşı boyası ile sarı renkte boyanmıştır. Hizmetlilerin barınması için yapılan C yapısının, bodrumu taş ve tuğla duvar olarak inşa edilmiş, zemin katlarında bağdadi çitalarının üzeri kırıktık toprak sıva yapılmış ve son katman olarak kireçle boyanmıştır.

Günümüze ulaşmayan D yapısının C yapısıyla benzer yapısal özelliklerde olduğu düşünülmekte, söz konusu yapıya bahçeden altı basamaklı taş merdivenle ulaşılmakta olduğu izlerden günümüzde de anlaşılmaktadır.

E yapısının, alt katı taş, üst katı ahşap karkastır. Ahşap karkasın üzerine bağdadi çataları çakılmış ve kıtıklı toprak sıva yapılmıştır. Dış yüzeyi aşı boyası ile sarı renk boyanmıştır.

PLAN ÖZELLİKLERİ

Bursa, eğimli bir arazi üzerinde kurulduğundan evlerin planlanmasında, arazi eğiminden faydalanma düşüncesiyle arazi karakterine en uygun yapılaşma oluşturulmaya çalışılmıştır. Binalar çoğunlukla parselin yarısına yakın bir bölümüne oturmaktadır (Tomsu, 1950: 19-26,28). Arsanın binadan geri kalan kısmı bahçe olarak kullanılmıştır. Bursa evlerinin hemen hepsinde bahçe vardır. Yüksek duvarlar içinde oluşturulan bahçelerde en azından birkaç meyve ağacı bulunmakta, bu nedenle Bursa her taraftan yeşil görülmektedir.

Evlerin arsa içindeki konumları üç grupta toplanır:

Birinci grupta bina arsanın sokak kısmına oturtulmuş, bahçe arkaya alınmıştır. Sokaktan doğrudan doğruya binaya girilir. Servis kısımları tek katlı bir kol olarak bahçenin bir yan duvarına bitleştirilmiştir.

İkinci tipte bahçe öndedir. Ev arkaya çekilmiş, servis kısmı yine bahçenin bir yan duvarında tek katlı bir kol olarak bitleştirilmiştir.

Üçüncü tip, bahçenin yana alınmasıdır. Arsanın yola göre uzunluk ve derinliğine göre çeşitli plan tipleri oluşturulmuştur (Res. 6).

Birinci tipte, bahçe arkaya alındığından sokak kapısı doğrudan doğruya binanın altındadır. İkinci ve üçüncü tip sokak kapısının hem evde hem de bahçe duvarında yapılmasına imkan verirken, Bursa evlerinde genellikle bahçeden giriş tercih edilmiştir. Dolayısıyla, sokak kapısı bahçe duvarındadır (Çahantimur, 1993: 95).

Sümbüllü Bahçe Konağı bu sınıflandırmada ikinci gruba dahil edilebilir. Bursa'da 19. yüzyılın son döneminde iç sofalı plan tipi en çok uygulanan plan tipi olmuştur. Planlama ve cephe düzeninde simetri hissedilmeye başlamıştır (Akkılıç, 2002: 298-299).

A yapısı, iç sofalı plan şemasına sahiptir. Yapının doğu cephesinden zemin kata çift kanatlı, camlı, ahşap bir kapıdan girilmektedir (Res. 7).

Zemin katta dört oda, bir tuvalet, bir hamam ve odaları ikişerli ayıran, sonradan bölünmüş bir iç sofa bulunmaktadır.

Ana yapıya girildiğinde ulaşılan ilk mekan iç sofadır. İç sofanın ilk kısmına açılan, kuzey ve güneyinde yer alan iki oda bulunmaktadır. Güneydeki oda yemek odasıdır. Bu odadan, günümüze ulaşmayan hamam mekanına geçiş olduğu bilinmektedir. Sofanın doğu tarafında yine güney ve kuzeyde yer alan iki oda daha mevcuttur. Sofa, doğusunda yer alan üç, batısında yer alan bir geniş giyotin pencereden ışık almaktadır.

Sofanın batısında ve doğusunda da pencereler vardır. Batıda yer alan iki giyotin pencerenin ortasında yer alan çift kanatlı ahşap camlı kapı dairesel planlı balkona açılmaktadır. Balkon; yapının batısında kalan Sümbüllü Bahçe'ye bakmaktadır.

Üst katlardaki odalardan kuzeyde yer alan oda başdadır. Dört duvarında da alçı sıva üzerine kalem işi resimler bulunmaktadır.

Sofanın güney duvarına bitişik L planlı, 16 basamaklı ahşap bir merdivenle birinci kata ulaşılır. Ulaşılan bu kat yine iç sofalı olarak tasarlanmıştır. Ortada büyük bir sofa ve bu sofaya açılan kuzeyde bir, güneyde ise iki oda olduğu görülmektedir. Sofanın güneybatısında bir oda ve güneybatısında yer alan bir tuvaleti bulunmaktadır.

B yapısı, A yapısının servis mekanlarını içermektedir. Zemin kat, yan yana dizilmiş dört odadan meydana gelmektedir. Doğu-batı aksında sıralanan odalardan en batıdaki mutfak olup, bir kapı ile A yapısına geçiş sağlamaktadır. Bu mekanın A yapısının ilk mutfağı olduğu bilinmektedir. Bitişikteki odaya bahçeden ulaşılmaktadır. Bu odanın çamaşır odasına açılan bir kapısı vardır ve birinci kata çıkan ahşap merdiven burada yer almaktadır. Çamaşır odasına bu odadan ulaşıldığı gibi, bahçeye açılan camlı bir kapıdan da girilmektedir. Çamaşır odasında, birinci kata çıkışı sağlayan ahşap, L planlı bir merdiven, rölövenin yapıldığı tarihte yıkık durumda olan tuğla ocak ve bacası bulunmaktadır (Res. 8).

Batı duvarının ortasında kapı doğraması bulunmayan açıklıktan, zemin kotu çamaşırhaneye göre daha yüksek, tavan kotu ise daha alçak, iki büyük kilere sahip servis mekanına ulaşılır.

Zemin katın iki farklı odasında yer alan L planlı ahşap merdivenlerle birinci kata ulaşılır. Sözü edilen merdivenlerin bitiminde yer alan tek kanatlı ahşap kapaklar, gerektiğinde merdivenlerin üzerini örtmektedir.

Birinci kat, dış sofalı plan şemasına sahiptir. Bu kat, kuzeye bakan beş oda, güneye bakan tuvalet ve dış sofadan oluşmaktadır. Bu dış sofaya bağlanan iki merdivenin haricinde sofanın doğu ucunda küçük bir depo mekanı olduğu görülmektedir.

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Bursa evlerin cephelerinde yer alan pencere dizileri mimarinin en belirgin unsurlarıdır. Cepheleler, duvar birleşimleri Toksan Düzeni⁴ pilastırlar veya geniş pervazlar ile çerçevlenir. Yapıların ana strüktürleri ahşap olup, üzeri yine ahşap ile veya sıva ile kaplanmıştır. Daha eski örneklerde tepe pencereleri görülürken 19.yüzyılın sonlarına tarihlenenlerde geniş pencereler cephede sık aralıklarla dizilmiş, açıklıklar masif ahşap ya da yekpare demir kepenklerle örtülmüştür. Saçak çıkmaları azalmış, mertekler alın tahtaları ile kapatılmıştır. Sofalar son dönemde kapatıldığından sofa pencereleri oldukça büyütülmüş ve yerden yükseltilmiştir (Res. 9). Bununla birlikte, pencere dizilerinin sıklığı, düzeni ve boylarının kattan kata ölçülü bir biçimde ayarlanmaları, cepheye yeni bir düzen ve uyum vermiştir. Sümbüllü Bahçe Konağı'nın zemin kat sofa pencereleri odalarda bulunan pencere boyutlarına oranla daha geniştir. Yüksekliğin arttığı birinci katta ise hem oda hem de sofa pencerelerinde yüksekliklerin arttığı gözlenmiştir.

Pencere altında ve kat aralarında cephe boyunca uzanan silmeler cephe elemanlarındaki düzeni vurgulamaktadır. Bu dönemde cephelerde artık yalnızca pencere düzenlerinin disiplini ile yetinilmiş, ek motiflerden kaçınılmıştır. Cephede olabildiğince yalın elemanlar kullanılmaya dikkat edilmiştir (Eldem, 1984: 202-203).

Yüzyılın sonlarına doğru konut cephelerinde, Sümbüllü Bahçe Konağı'nın cephelerinde de olduğu gibi, özellikle üst katta bulunan ahşap pervaz ve pencere bordürleri dekupaj işleriyle süslenmeye başlamıştır.

Evlerin cepheleri açık çivit mavisi, beyaz, açık pembe, aşı sarısı ya da yeşil renktedir. Ahşap kısımlar ile pencere doğrama ve pervazlarının koyu ahşap renkleri, cephenin geleneksel pastel renkleri ile büyük bir tezat oluşturur (Özdemir, 2007: 96).

YAPIM TEKNİĞİ VE MALZEME

Sümbüllü Bahçe Konağı yapı topluluğunu oluşturan birimler taşıyıcı sistem ve malzeme özellikleri açısından farklılıklar göstermektedir.

A yapısının bodrum katı yığma, zemin ve birinci katı ahşap karkas sistemle inşa edilmiştir. Kuzey, doğu ve batı cephelerinde zamanla meydana gelen sıva dökülmeleri sonucu, ahşap iskeletin dolgu malzemesinin zemin katta kerpiç bloklar üzeri sıva teli ve horasan sıva, üst katın ise tuğla üzeri kırıklı çamur sıva olduğu tespit edilmiştir. Bu uygulama bazı yerlerde sıva teli kullanılmadan yapılmıştır.

B yapısının, zemin katı yığma taş, tuğla ve ahşap karkas olarak farklılık gösteren karma bir sisteme sahiptir. Bu farklılıkların dönemsel müdahalelerden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Aynı yapının kuzey cephesinde birinci katta çıkma hizasından itibaren yapım tekniği değişmektedir (Res. 10). Ahşap iskelet sistemin üzerine çakılan bağdadi çitelerin üzeri sıvanarak duvar oluşturulmuştur. Sistem doğu cephesinin birinci katında da aynı şekilde devam etmektedir. B yapısında bu cephe zemin kat hizasında çimento sıva ile sıvanmış, yapılan yanlış onarımlarla zemin katın özgünlüğü bozulmuştur.

DEKORATİF ÖGELER

İç mekanlarda alçıdan kabartma çiçek ve demet motifleri yer yer görülmektedir. Dolap cepheleri ve duvarın ortasındaki büyük nişler oldukça sade olup, dekorun başlıca motifi haline gelmiştir. Duvarda ev sahibinin yaşamının geçtiği mekanlar, bahçe, kır ve dağ gibi manzara resimleri yapılmıştır. Sümbüllü Bahçe Konağı'nın başodasının güney duvarında kapının doğu tarafında Sümbüllü Bahçe'nin, batısında ise Tophane Saat Kulesi'nin resmedildiği görülmektedir (Res. 11). Aynı odanın batı duvarında İstanbul Fenerbahçe sahili resmedilmiştir. Duvar panolarının, 19. yüzyılın

en çok uygulanan süsleme tekniği olduğu bilinmektedir (Çalıküşu, 2006: 49).

Konağın doğu cephesindeki saçak altı üçgen alınlıkta, yapının kitabesi niteliğinde kalemişi bir madalyon bulunmaktadır. Elips şeklindeki bu madalyonda “*Ya Malik-el Mülk*” ve altında 1340 (hicri) tarihinin sülüs tarzı yazı ile, bir hat ustası tarafından resmedildiği tespit edilmiştir. Çift kanatlı kapılar genellikle odanın ortasına açılır. Duvar boyunca “Sandalyalık” denilen 0,70 m yüksekliğinde bir ahşap bant, zeminde 0,09 m yüksekliğinde ahşap süpürgelek dolaşır (Eldem, 1984: 202)

YAPILARDAKİ BOZULMALAR

Sümbüllü Bahçe Konağı yapı topluluğunda, fiziksel ve kimyasal nedenlerle oluşan taşıyıcı sistem ve malzeme bozulmalarının yanı sıra, kullanıcıların ilgisizliği ve işlev değişikliklerinden kaynaklanan mekan-sal bozulmalar da görülmektedir.

PLAN VE CEPHE DÜZENİNDEKİ BOZULMALAR

Genel olarak, konut olarak kullanılan bu yapıların bir kısmı ihtiyaç, bir kısmı işlev değişikliği sebebiyle mekansal olarak değişime uğramıştır. Ele alınan altı yapıdan mekansal olarak en az değişime uğrayan yapılar C ve F yapılarıdır. D ve E Yapıları ise, yukarıda da belirtildiği üzere günümüze ulaşmamıştır.

A ve B yapıları aile tarafından aktif olarak kullanıldığından, mekan ve cephe düzeni bağlamında en fazla değişime uğrayan yapılarıdır.

A yapısının birinci katında yer alan sofa ve odalar mekansal özellikleri açısından özgün kalabilmiştir. A yapısının ve B yapısının her iki katında da, zamanla kullanıma bağlı olarak ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak amacıyla bazı değişiklikler yapılmıştır. Yapılar, farklı dönemlerde burada yaşayan kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun hale getirilmişlerdir.

İlk dönemlerde ısı korunumu amacıyla zemin kattaki sofa, ahşap bölme elemanı ile iki mekana bölünmüştür. A yapısının zemin katının doğu cephesine, 1965’ten sonraki bir tarihte eklenen balkon, bodrum katta bulunan üç pencerenin kapatılmasına neden olmuştur (Res. 12).

Daha sonraki dönemlerde bodrum pencerelerinden güneyden ilk üç tanesi daha kapatılmıştır. Bunun sebebi bodrumda sağlamlaştırma sebebi ile yapıldığı tahmin edilen duvarın, pencerelerin önünü örtmesidir.

A yapısının zemin ve birinci katları farklı ailelere kiraya verilmek amacıyla bölünmüştür (Res. 13). Birinci kat sofasına ulaşan ahşap merdivenin zemin katla bağlantısı kesilmiştir (Res. 14).

Üst katta oturan ailenin mutfak ihtiyacı için kuzeydeki mekanın çatısı kaldırılmış, bu mekanın üstüne mutfak eklenmiştir.

A yapısının zemin ve birinci kat odalarında ısınmayı sağlamak amacıyla konulan soba için doğu duvarlarına beton ateş bacası eklenmiştir. Baca delikleri, yapıların iç mekan duvarlarında olduğu gibi B yapısının kuzey cephesinde de gözlenmektedir.

B yapısının zemin katında bulunan çamaşır odasına bir hela eklenmiştir. Aynı mekanda son dönemde eklendiği anlaşılan niteliksiz ahşap bir merdiven bulunmaktadır.

Konağın zemin kat sofasının batı cephesindeki pencerelerden merdivenin karşısına denk düşen güney pencere kapıya dönüştürülmüştür. Yeni yapılan kapı zeminden yüksekte kaldığından, önüne üç basamaklı beton bir merdiven eklenmiştir. Mekana yapılan bu müdahale hem mekanı hem de cephedeki düzenini bozmuştur (Res. 15).

Yapı topluluğunda bulunan diğer yapılara genellikle ıslak hacimler eklenmiş ya da geniş mekanlar yeni işleve uygun şekilde bölünmüştür.

STRÜKTÜREL BOZULMALAR

B Yapısının zemin katında bulunan kagir taş duvarların taşıyıcı özelliklerini korumalarına karşın, çimento harcı ile yapılan dönemsel müdahaleler sonucunda bazı taşlar niteliklerini yitirmişlerdir.

A yapısının güney duvarı, zemin katta bulunan hamam mekanında çıkan yangında zarar görmüş ve 1980’den sonra bakımsızlıktan yıkılmıştır. Tüm mekanların duvarlarında strüktürel çatlaklar oluşmuştur. Hamam duvarlarında deplasman meydana

gelmiştir (Res. 16). Bu mekanın üstünde bulunan odanın doğu duvarındaki hasar çok daha fazladır.

Duvarlarda bulunan sıvaların tamamen dökülmesi, dış cephede teneke kaplamaların kopması sebebiyle bu cephenin taşıyıcı sistemi dış hava koşullarına tamamen açık hale gelmiş, ahşap dikmeler taşıyıcılığını yitirmiştir. Güney cephesinin zemin katında meydana gelen bu tür hasarlar, yapıya sonradan eklenen mutfağın çatısıyla birlikte çökmesine neden olmuştur.

Artan hasarlarla birlikte yapının güneybatı ucu da hava koşullarına açık hale gelmiştir. Mekanın içindeki ahşap elemanlar yağmur suyundan ve nemden zarar görmeye başlamış ve zamanla çürümeler artmıştır. Yaşanan bu süreç, yapının taşıyıcı sistem dengesini olumsuz etkilemiş ve burulmalara sebep olmuştur.

Birinci kat sofa mekanın duvarlarında, çatıdan sızan yağmur suyuna bağlı olarak rutubet ve sıva dökülmeleri oluşmuştur (Res. 17). Suyun bu bölgede yapının taşıyıcı sisteminin çürümesine sebep olduğu gözlenmiştir. İç mekanlardaki duvarların bir kısmında dolgu boşalması, bir kısmında ise sıva dökülmesi gözlenmiştir. A yapısının su oluklarının paslanıp çürümesinden dolayı yağmur suyu saçak altlarında bulunan ahşap elemanlar ve duvarlar boyunca kontrolsüz olarak akıp zemine kadar inmiştir. Bu sebeple, söz konusu ahşap elemanlarda çürüme ve malzeme kayıpları oluşmuştur.

A yapısının batı cephesinde, balkonun döşeme hizasında devam eden ahşap profillerin eksilmesi sonucu yağmur suyu balkon altı ahşap kaplamasında mantarlaşmaya yol açmıştır. Başodanın duvarlarındaki kalem işi panolar da nemden dolayı kabarmış, yer yer dökülmüştür.

Yapıların pencere camlarının çoğu kırılmıştır. Bu durum her şekilde yapıyı olumsuz etkilemiş, yağmur suyunun yapının içine girmesi ile yapı elemanları zarar görmeye başlamıştır.

Yapının dolgu toprak üzerine inşa edilmiş olmasından dolayı zemininde tespit edilen kütleli kayma da ahşapta burulmaların etkisini arttırmıştır. Kaymalar kendini oda duvarlarındaki yapısal çatlaklarla göstermektedir. Cephedeki sıva kopmaları sonucu ahşap çatki sistemi açığa çıkmış, dolgu malzemesinde

de kayıplar oluşmuştur. Bu durum en çok güney duvarında gözlenmektedir.

B yapısının üst katı, ilgisizlik ve bakımsızlıktan dolayı oldukça fazla hasar görmüştür. Son dönemlerde hava koşullarına açık halde bulunan bu kat yer yer çökmüştür. Taşıyıcı ahşaba kadar nüfuz eden su, yapının iskelet sistemini güçsüz hale getirmiştir.

Rölövenin hazırlandığı dönemde B yapısının kagir olan zemin katının oldukça iyi durumda olduğu tespit edilmiştir. Ancak, bu yapının güney cephesi A yapısı gibi oldukça fazla hasar görmüştür. B yapısının güney cephesinde bulunan teneke kaplamaların dökülmesi ile açığa çıkan ahşap iskelet sistem zarar görmüştür. İçeride ahşapla kaplı olan güney duvarı da yağmur suyundan etkilenmiştir. B yapısının sofasının zemini, zemin kattaki taşıyıcı dikme eksikliğinden dolayı sehim yapmıştır. Duvarlarda ciddi yapısal çatlaklar bulunmaktadır.

Yapı topluluğuna dahil olan diğer yapılar da ahşap iskelet sistemine sahiptir. Ancak C ve F yapıları, kullanıcıların yapılara dönemsel olarak bakım yapması sayesinde iç ve dış elemanlarında mekansal değişimler dışında çok ciddi bir bozulmaya maruz kalmamışlardır. F yapısının birinci katında ahşap döşeme kirşlerinin sehim yaptığı gözlenmiştir.

YAPILARIN MEVCUT DURUMU

Sümbüllü Bahçe Konağı'na ait yapılar rölöve çalışmasının yapıldığı tarihte kullanılmamaktaydılar. Kiracıların yakın zamana kadar içinde bulunduğu C ve F yapılarının Osmangazi Belediyesi'nin yapı topluluğunu satın almasıyla boşaltıldığı bilinmektedir.

D ve E yapılarının kullanılmadıkları ve bakımsız kaldıkları için rölöve çalışmasından kısa bir süre önce yıkıldıkları bilinmektedir.

Gözlemlenen önemli sorunların başında, A ve B yapılarının, tarihi sur duvarlarına çok yakın konumlanmalarına bağlı olarak zeminde kayma riski olması gelmekteydi. Ayrıca, yapının sur duvarlarına yaptığı baskı yine bir tehlike oluşturmaktaydı. Bu riskler nedeniyle İnşaat Mühendisleri Odası tarafından oluşturulan bir ekiple yerinde yapılan tespitlerle yapının "statik durumu" değerlendirilmiştir. Yapının taşıyıcı sistemini anlamak için hazırlanan bu rapor-

da, yapıların statik yönden taşıyıcılığını yitirdiği sonucuna varılmış, bu nedenle, rekonstrüksiyon uygulamasının kaçınılmaz olduğu görüşü Koruma Kurulu'na bildirilmiştir.

Bursa K.T.V.K.B. Kurulu, İnşaat Mühendisleri Odası'nın hazırladığı rapora ek olarak, İstanbul Teknik Üniversitesi'nden bu konuda bir değerlendirme raporu istenmesine karar vermiştir. Ekip, mimari koruma, statik ve zemin mekaniği uzmanlarından oluşturulmuştur. İ.T.Ü.'den gelen uzman ekip, Bursa İnşaat Mühendisleri Odası, Osmangazi Belediyesi ve Bursa K.T.V.K.B. Kurulu'ndan uzmanlarla birlikte yapılarda inceleme yapmış, görüş ve düşüncelerini bir raporla belirtmiştir. Uzman ekibin hazırladığı raporda, binaların buldukları zeminin özellikleri ve maruz kaldıkları hava koşulları sebebiyle yapı malzemelerinde oluşan kayıp ve hasarların boyutları da göz önüne alınmıştır. Kayma ve burulmalar meydana gelen A, B ve C Yapılarının statik açıdan oldukça kötü durumda oldukları, yapıların askıya alınarak, gerekli restorasyon teknikleri ile onarılabileceği, yapıların özgün mimari detay ve malzemelerine sadık kalacak şekilde rekonstrüksiyon kararı alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Bölgenin 1. derece arkeolojik sit alanı olması, yapıların rekonstrüksiyon / yeniden yapım kararının sorgulanmasını gerektirmiştir. Değerlendirmeler sonucunda Bursa K.T.V.K.B. Kurulu'nca 2008 yılında yapıların tümü için rekonstrüksiyon kararı alınmıştır. Bu kararın uygulanması öncesinde yapıların bulunduğu bölgede arkeolojik araştırma kazısı istenmiştir. Bu kazının ardından gerekli projeler hazırlanmış, bu doğrultuda yapılara yeni işlevler verilerek ve mekanların "özgün detayları korunarak" yeniden kazanılması sağlanmıştır.

REKONSTRÜKSİYON UYGULAMA SÜRECİ

Belediye bünyesinde "Sümbülü Bahçe Sosyal Tesisleri" işlevi öngörülerek rekonstrüksiyon projeleri hazırlanan bu yapıların oturma alanlarında yapılan arkeolojik kazıların sonucunda; dolgu toprakta bulunan çanak çömleğin her seviyede karışık olduğu, herhangi bir tabaka bilgisi vermediği bildirilmiştir. Açığa çıkartılan çanak çömleğin çok azı Bizans Dönemi'ne aittir. Yine az miktarda 14.-15. yüzyıl ve daha çok geç dönem Osmanlı çanak çömleğine rastlanmıştır. Bunların tamamı aşınmış parçalardan

oluşmaktadır⁵. Çıkan arkeolojik buluntuların tamamı Bursa Arkeoloji Müzesi'nde koruma altına alınmıştır (Res. 18). A yapısının oturma alanında birbirine paralel, moloz taş örgülü duvarlar ortaya çıkmıştır. B yapısının oturma alanında pis-temiz su kanalları ve kayrak taşı zemin kaplaması, C yapısının oturma alanında Erken Osmanlı Dönemi'nden kalma küçük bir hamam yapısı ortaya çıkmıştır. D yapısının oturma alanında yapılan kazıda ise, yine Erken Osmanlı Dönemi'ne ait altıgen pişmiş tuğla döşeme kaplaması bulunmuştur. E-F yapılarının oturma alanında yapılan kazıda yerinde korunmayı gerektirecek herhangi bir arkeolojik öğeye rastlanmamıştır. B.K.T.V.K.B. Kurulu tarafından verilen kararlarla açığa çıkartılan tüm elemanların korumaya alınması istenmiştir (Res. 19).

Bu çerçevede son bilgi ve bulgular doğrultusunda korumaya alınması düşünülen yapı ve yapı elemanlarının yerinde korunarak üzerinde yer alacak Sümbüllübahçe Konağı için rekonstrüksiyon projesi tamamlanmıştır (Res. 20).

A-B yapıları için hazırlanan rekonstrüksiyon projesinde, hem açığa çıkartılan yapı öğelerini korumak, hem de İ.T.Ü.'den gelen uzman ekip tarafından hazırlanan rapor doğrultusunda, yapının zemine, dolayısıyla tarihi sur duvarlarına yük vermemesi için, bu yapılar özgün plan şemalarında kayıp olmayacak şekilde -batı yönünde- sur duvarlarından 3 m öteye kaydırılmıştır. Bunun yanı sıra, uzman ekip tarafından, A yapısına ve B yapısının mevcut zemin katının altına bir bodrum kat daha eklenmesi önerilmiştir. Bu sayede kazı neticesinde açığa çıkan kalıntılar korunarak sergilenilecek ve daha önemli bir katkı olarak, ek bodrum kat aracılığıyla sur duvarlarına gelen yükün azalması sağlanmış olacaktır. Rekonstrüksiyon uygulamasında, temel sistemi ve önerilen bodrum kat dış duvarları, oluşacak toprak basıncı ve zemin problemlerini önlemek amacıyla betonarme perde olarak uygulanmış, zemin kat seviyesinden itibaren yapıların özgün taşıyıcı sistemine ve malzemelere uyulmuştur (Res. 21). Bodrum kat kagir (taş), zemin ve birinci katlar ahşap karkas arası harman tuğlası dolgu sistem şeklinde inşa edilmiştir (Res. 22).

Önerilen bu proje üzerine B.K.T.V.K.B. Kurulu tarafından, 3 m kadar batıya kaydırılan A yapısının

yeni oturma alanına katılan kısmı için de arkeolojik kazı istenmiştir. Yapılan bu son kazıda, daha önce ortaya çıkan paralel duvarlara, birbiriyle aynı doğrultuda iki duvar daha eklenmiştir. A yapısının altında yer alan kazı alanından çıkan tüm kalıntıların, önerilen projede oluşturulan bodrum katında korunarak, sergilenmeleri sağlanmıştır (Res. 23).

C yapısı için hazırlanan rekonstrüksiyon projesinde de eklenen bodrum kat ile açığa çıkartılan hamam kalıntısının korunması sağlanmıştır. D yapısı için hazırlanan rekonstrüksiyon projesinde, özgün durumda var olan bodrum kat seviyesi, giriş kotundan yaklaşık 1.50 m aşağıda ortaya çıkan altıgen pişmiş tuğla zemin kaplaması korunacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. D yapısına giriş merdiveni ve temel sisteminde tespit edilmiş olan devşirme malzemeler özgün yerlerinde tekrar kullanılmıştır.

E-F yapılarının oturma alanlarında yapılan kazı sonucunda korunması düşünülen bir yapı ya da yapı ögesine rastlanmadığı için E-F yapıları için hazırlanan rekonstrüksiyon projelerinde herhangi bir değişiklik yapılması gerekmemiştir.

Rekonstrüksiyon kararı alınan tüm yapıların söküm işlemlerine başlanmadan önce, A yapısının farklı duvarlarından sıva numuneleri alınmıştır. Bu numuneler incelenmek üzere İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı Müdürlüğü'ne gönderilmiş ve gerekli analizler yaptırılmıştır⁶. Alınan laboratuvar sonuçlarına göre yapının cephelerindeki sıva uygulamaları yapılmıştır.

A yapısının başodasında bulunan kalem işi resimli duvarlardan da sıva örneği alınarak incelettirilmişdir. Kalem işi resimlerin onarımı konusunda İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nce teknik bir rapor hazırlanmıştır⁷. Bu raporda, panoların onarım teknikleri belirlenmiştir. Uygulamada sırası ile, kalem işi resimlere sahip sıvalar yerlerinde sağlamlaştırıldıktan sonra numaralandırılıp kesilmiş, yapının rekonstrüksiyonu tamamlandıktan sonra kalem işleri yerlerine yerleştirilmiş ve sıva çatlakları ve boya onarımları yerlerinde yapılmıştır (Res. 24).

Yapılardaki ahşap kapı, pencere, silme, saçak ucu detayı, ahşap köşe profilleri ve benzeri nitelikli yapı malzemeleri, rekonstrüksiyon uygulamasına

yardımcı olması için dikkatlice çıkarılmış ve şablon olarak korumaya alınmıştır. Söküm işlemleri sırasında yerinde yapılan tespitlerle taşıyıcı sistem, kullanılan malzemeler, boyutları ve detayları kayıt altına alınmıştır.

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

Tarihi bir yapıya önerilen yeni işlev, yapının mimari özellikleri ile uyumlu olmalı ve mekanlara yüklenen yeni işlevler geçmişteki kullanımdan uzaklaşmamalıdır. Yapı topluluğunun birbirinden ayrılmadan, bir bütün halinde kullanılmasını sağlayacak işlev değişikliği proje aşamasında düşünülmüştür. Bu konuda mal sahibi olan Belediyenin de görüşü alınmış, yapıların bulunduğu çevrenin ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmuştur. Bütün bu koşulların değerlendirilmesine koşut olarak, yapıların kültür ve turizm öğelerinin yoğun olarak bulunduğu Hisar Bölgesi'nde konumlanması ve Tarihi Hanlar Bölgesi manzarasına hâkim bir noktada yer alması da yüklenecek işlevde belirleyici unsurlar olmuştur. Sümbüllü Bahçe Konağı yapı topluluğuna "Sosyal Merkez" işlevi verilmesi kararlaştırılmıştır. A yapısı, Belediye tarafından ağırlama ve konuk evi şeklinde düzenlenmiş, diğer yapılar, halkın kullanabileceği sosyal ve eğitim amaçlı mekanlar haline getirilmiştir. Öneriler geliştirilirken yapıların özgün plan şemalarına sadık kalınmıştır.

A yapısının zemin kat yemek odası, mutfaktan yemek salonuna geçilerek servisin yapıldığı servis odası şeklinde düzenlenmiştir. Mutfak, konak yapısının restitüsyon önerisindeki özgün mutfak mekânında çözümlenmiştir. Ancak, restoran işlevini karşılamak üzere B yapısından bir mekan mutfağa ilave edilmiştir.

A yapısının birinci katının, konaktaki geleneksel günlük kullanımı yansıtacak biçimde tefriş edilmesi öngörülmüştür. Bu kattaki odalar Başkanlık kabul salonları şeklinde kullanılacaktır. Birinci kat sofası gerektiğinde toplantı düzenine gelebilecektir. Bu katta bulunan odaların tefrişinde, konağın eski sahiplerinden görüş alınmıştır. Kalem işlerinin bulunduğu başoda Belediye Başkanı'nın resmi ağırlama salonu şeklinde düzenlenmiştir.

B yapısı, tümüyle halkın kullanabileceği kafe mekanları şeklinde kullanılacaktır. Zemin kat, yapının res-

titüsyondaki işlevini destekleyecek şekilde servis birimlerinden oluşmaktadır. Bu kattaki tuvalet ihtiyacı, zemin katın batı ucunda çözülmüştür (Res. 25). Üst kattaki mekanlarda el sanatları ağırlıklı aktivitelerin sergilenmesi amaçlanmıştır. Özgün durumda penceresi bulunmayan bu mekan gündüz saatlerinde oldukça karanlık olduğundan, rekonstrüksiyonda cepheye kaldırılabilir pencere sistemi önerilmiştir. Mekanın yazın açık kullanılmasına ve Hanlar Bölgesine hakim manzarayı izleyebilmesine olanak sağlayan bu öneri ile mekan dış sofa-lı olarak kullanılabilir (Res. 26). Bu kattaki dört oda, el sanatları eğitim ve uygulamalarını kapsayan aktiviteler içerecektir. Sanat odaları olarak da değerlendirilebilecek mekanlar kafeterya işlevi ile bütünleşerek halkın günlük kullanımına açık hale getirilecektir (Res. 27).

Aynı bahçede bulunan C yapısının farklı bir işletmeye devredilerek halka açık restoran işlevi verilmesi kararlaştırılmıştır. Restoranın, mekan tefrişinden, kullanılacak mutfak malzemelerine ve yemek çeşitlerine kadar “Osmanlı Mutfacı”nı yaşatması amaçlanmıştır.

Bahçe içindeki bir diğer yapı olan D yapısının eski resimlerinden, konakta yaşayanlardan ve komşulardan edinilen bilgilere dayandırılarak hazırlanan rekonstrüksiyon projesinde, yapıya kitaplık ve okuma salonu işlevleri önerilmiştir. Bahçe düzenlemesiyle, yaz aylarında mekanın ön kısmında oturulup kitap okunabilecektir.

Sümbüllü Bahçe'nin giriş kapısının üzerinde tek katlı olarak inşa edilmiş olan E-F yapılarının sosyal merkezin yönetim birimlerini içermesi önerilmiştir.

SONUÇ

Sümbüllü Bahçe Konağı yapı topluluğu, bazı önemli mekânlarını ve yapı elemanlarını kaybetmiş olmasına karşın Bursa'nın en eski yerleşimlerinden olan Hisariçi'nin az sayıdaki özgün kalabilmiş yapılarından biridir. Bu parsel, yapılara müdahale sırasında açığa çıkan arkeolojik kalıntılarla beraber çok daha önemli bir alan haline gelmiştir (Res. 28-30).

Rekonstrüksiyon sürecinde hedef, yapıların özgün kimliklerini yitirmeden ayağa kaldırılmalarını sağlamak, yapılara çağdaş yeni işlevler yüklerken geleneksel niteliklerini kaybetmelerine izin vermemek olarak belirlenmiştir. Rekonstrüksiyon sürecinde, yapıdaki korunması gerekli farklı dönem öğelerini doğru tekniklerle, bir arada sergilemeye gayret edilmiştir.

Yapı topluluğuna “sosyal ve kültürel merkez” işlevi önerilirken, büyük bir bahçe etrafında toplanan bu yapıları, Bursalıların kullanabilmesi hedeflenmiştir. Sosyal ve kültürel merkez işlevi kapsamında mekanlara yüklenen işlevlerde mekansal uygunluk ön planda tutulmuş, mekânın geçmişteki kullanımı ile örtüşecek yeni işlevler kurgulanmıştır. Önerilen işlev doğrultusunda, mekanların restitüsyona uygun olarak, yapının özgün malzeme ve detaylarıyla yeniden inşa edilmeleri amaçlanmıştır (Res. 31-39).

Osmangazi Belediyesi ile Bursa Ticaret ve Sanayi Odası (B.T.S.O.) arasında 29.01.2008 tarihinde imzalanan protokol gereği, yapıların rekonstrüksiyon uygulamaları için B.T.S.O.'dan bir miktar fon alınmıştır. Bursa / Osmangazi Belediyesi'nce satın alınan yapının rekonstrüksiyon süreci 2008 yılı ocak ayında başlamış, 27 Mayıs 2011 tarihinde tamamlanmıştır.

NOTLAR

- ¹ Bu çalışma Mimar Petek Kül Kapar tarafından İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programında Doç.Dr. Kutgün Eyüpgiller yürütücülüğünde 2006-2007 tarihleri arasında gerçekleştirilen yüksek lisans tez çalışmasına dayanmaktadır (Kapar, 2008). Bursa / Osmangazi Belediyesi'nce satın alınan yapının rekonstrüksiyon süreci 2008 yılı ocak ayında başlamış, 27 Mayıs 2011 tarihinde tamamlanmıştır.
- ² Ülkü Özalp ile 2007 yılında yapılan görüşme.
- ³ Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, “Fotoğraf Arşivi - Tescil Fişleri, Kurul Kararları

Arşiv Dosyaları, 2007.

- ⁴ Toksan Düzeni: Dor Düzeninin Roma mimarlığında kullanılmış, Etrüsk kökenli özel bir biçimi olan Toskan(Toscana) düzeninde, Dor'dan farklı olarak sütunların kaideleri vardır ve sütun gövdesi yivlidir. Ekhnus'un altında bilezik yer alır; köşe triglif'i köşe sütunuyla aynı eksendedir; kornişte mutulus yoktur, buna karşın dış dizisi bulunabilir (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997: 495-496).
- ⁵ Bay Hakan Ramazan (Arkeolog), Yağanoğlu Tuğba (Arkeolog), Mart 2008, Kültür Varlıkları ve Müzeler

Genel Müdürlüğü'nün 22.10.2007 tarih ve 177443 sayılı kazı ve sondaj izin belgesi.

⁶ Öztürk Rahmi, Ekim 2007, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "sıva örneği kimyasal analizleri değerlendirme raporu".

⁷ Gökçe Güven, Ekim 2007, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "sıva üzeri kalem işi panoların restorasyonuna ilişkin teknik rapor".

⁷ Gökçe Güven, Ekim 2007, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "sıva üzeri kalem işi panoların restorasyonuna ilişkin teknik rapor".

KAYNAKLAR

Akkılıç, Y. (yay.), 2002.

Bursa Ansiklopedisi. BURDEF Yayınları, İstanbul.

Bay H. R. ve T. Yağanoğlu, Mart 2008.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 22.10.2007 tarih ve 177443 sayılı kazı ve sondaj izin belgesi.

Çahantimur, A.I., 1993.

Kültür ve Mekan Etkileşimi Kapsamında Konut ve Yakın Çevresi İlişkilerine Diyalektik Bir Yaklaşım. İstanbul Teknik Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Çalığışu, E., 2006.

"Sümbüllü Bahçe İçinde Tarihi Bir Konak", *Bursa Araştırmaları Vakfı Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi* 12: 49.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 1. YEM Yayınevi, İstanbul.

Eldem, S. H., 1984.

Türk Evi I. T.A.Ç. Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul.

Gökçe G., Ekim 2007.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "sıva üzeri kalem işi panoların restorasyonu"na ilişkin teknik rapor.

Kapar, P., 2008.

Bursa Tophane Özalp Evi Restorasyon Projesi. İstanbul Teknik Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Özdemir, N., 2007.

"Çekirge Köşkleri", *Osmanlı Mimarisi'nde Konak ve Köşk Kavramı*: 96. Sentez Yayınevi, Bursa.

Öztürk R., Ekim 2007.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "sıva örneği kimyasal analizleri değerlendirme raporu"

Tomsu, L., 1950.

Bursa Evleri. İstanbul Teknik Üniversitesi (Doçentlik Tezi) İstanbul.

Res. 1. Sümbüllü Bahçe Konağı'nın sur duvarları üzerindeki konumlanışı (P.Kapar, 2006)

Res. 2. Sümbüllü Bahçe Konağı yapı topluluğunun konumlanışı (P.Kapar, 2006)

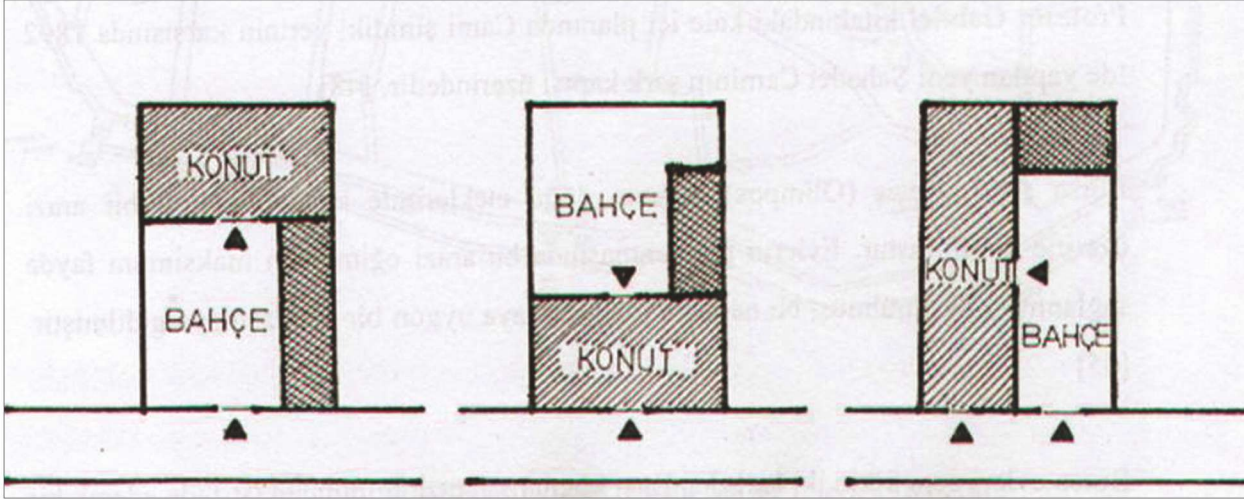
Res. 3. 1924 yıllarında yapılan A ve B yapıları (P.Kapar, 2006)

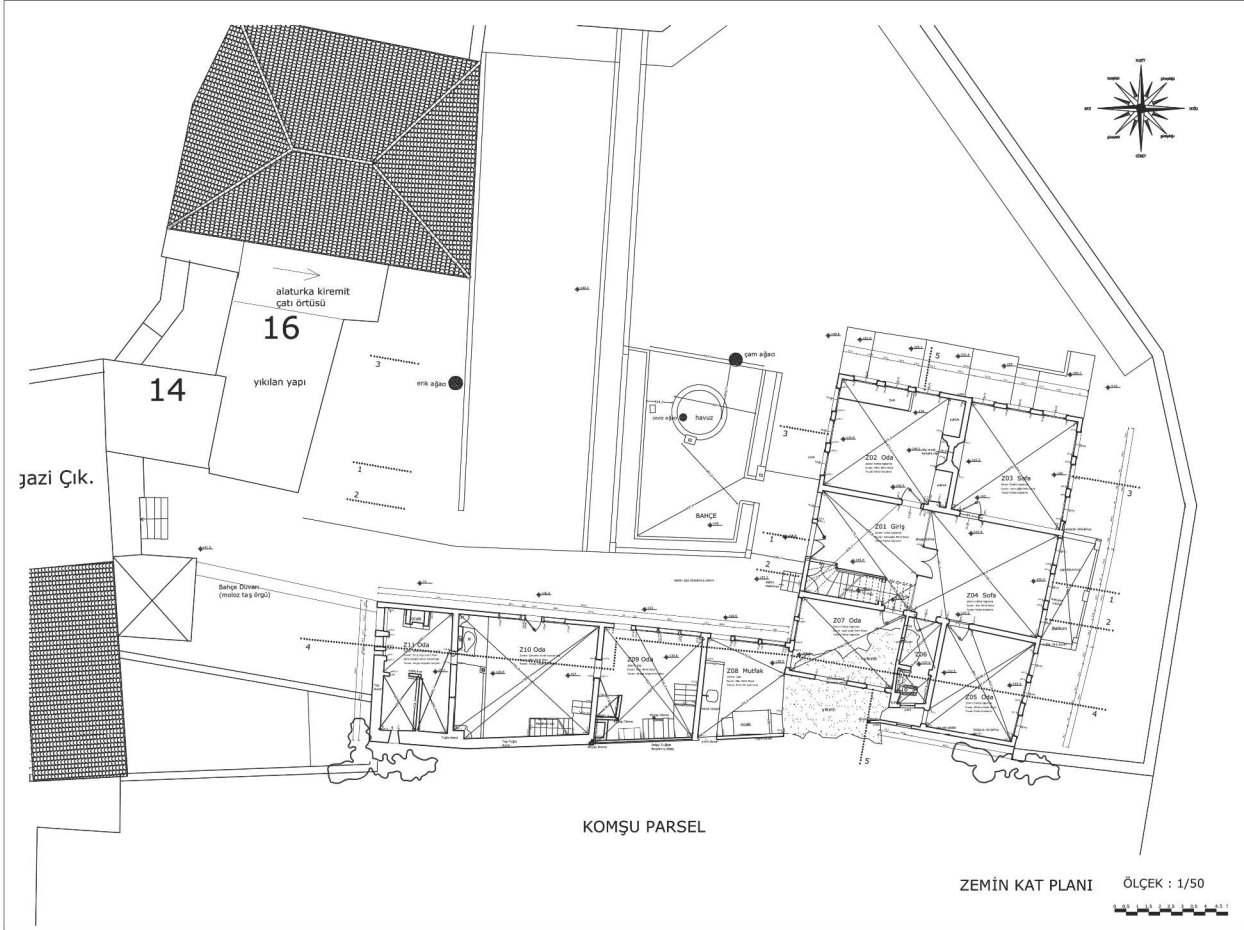
Res. 4. Sümbüllü Bahçe Konağı ve ekleri (P.Kapar, 2006)

Res. 5. A yapısı doğu cephesi, taşıyıcı sistem (P.Kapar,2007)

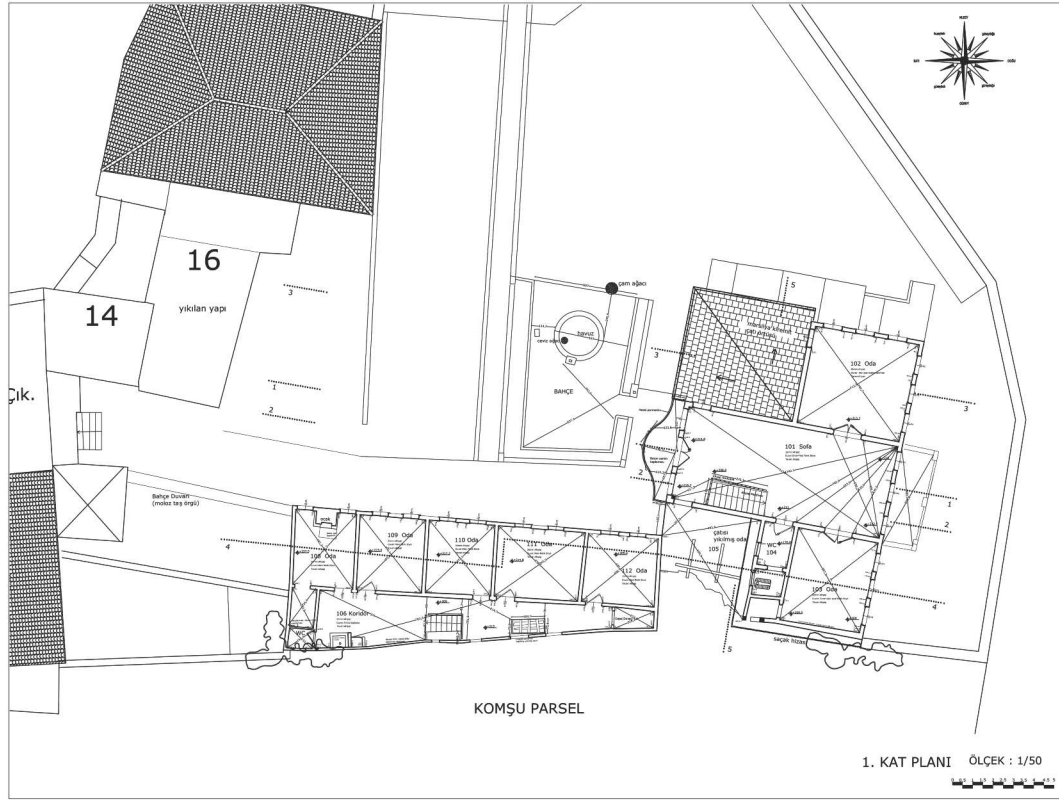

Res. 6. Bursa evlerinin arsa içindeki konumları (Çahantimur, 1993)

Res. 7. A ve B Yapıları zemin kat rölövesi

TÜBA-KED 9/2011

Res. 8. A ve B yapıları birinci kat rölövesi

Res. 9. A yapısı iç sofadan geçen kesit rölövesi

Res. 10. A ve B yapıları iç kuzey cephe rölövesi

Res. 11a.
A yapısı
başodadaki
kalemîşi
resimler
(P.Kapar, 2007)

Res. 11b.
A yapısı
başodadaki
kalemîşi
resimler
(P.Kapar, 2007)

Res. 11c. A yapısı başodadaki kalemîşi resimler (P.Kapar, 2007)

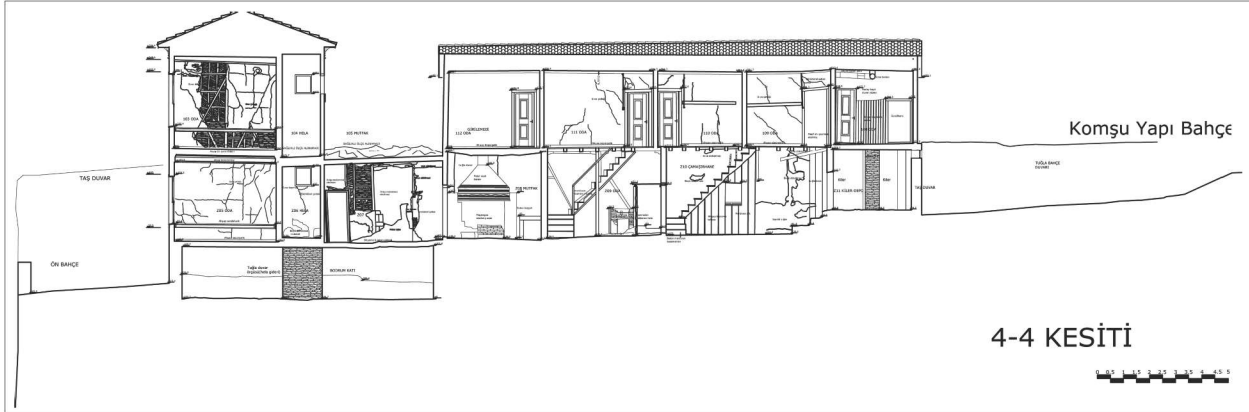

Res. 12. A ve B yapıları doğu cephe rölövesi

TÜBA-KED 9/2011

Res. 13. Z01 No'lu oda giriş kapısı ve bu odadan çıkışı iptal edilen merdiven (P.Kapar, 2006)

Res. 14. A ve B yapılarından geçen kesit rölövesi

Res. 15. A ve B yapıları batı cephe rölövesi

Res. 16.
Hamam
mekanının
yıkılmış
duvarları
(P.Kapar,
2006)

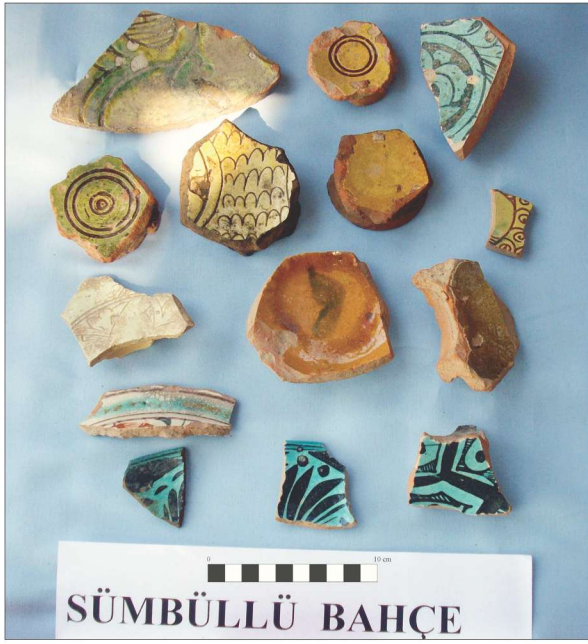

Res. 17a.
Birinci kat
sofasının batı
cephesi
(Rekonstrüksiyondan
önceki hal)
(P.Kapar,
2007)

Res. 17b.
Birinci kat
sofasının batı
cephesi
(Rekonstrüksiyondan
sonraki hal)
(P.Kapar,
2007)

TÜBA-KED 9/2011

Res. 18a. Sümbüllü Bahçe arkeolojik kazı alanından çıkan çanak çömlek parçaları

Res. 18b. Sümbüllü Bahçe arkeolojik kazı alanından çıkan tüteklikler ve mumluklar

Res. 19a. Sümbüllü Bahçe A yapısı altından çıkan, birbirine paralel duvarlar

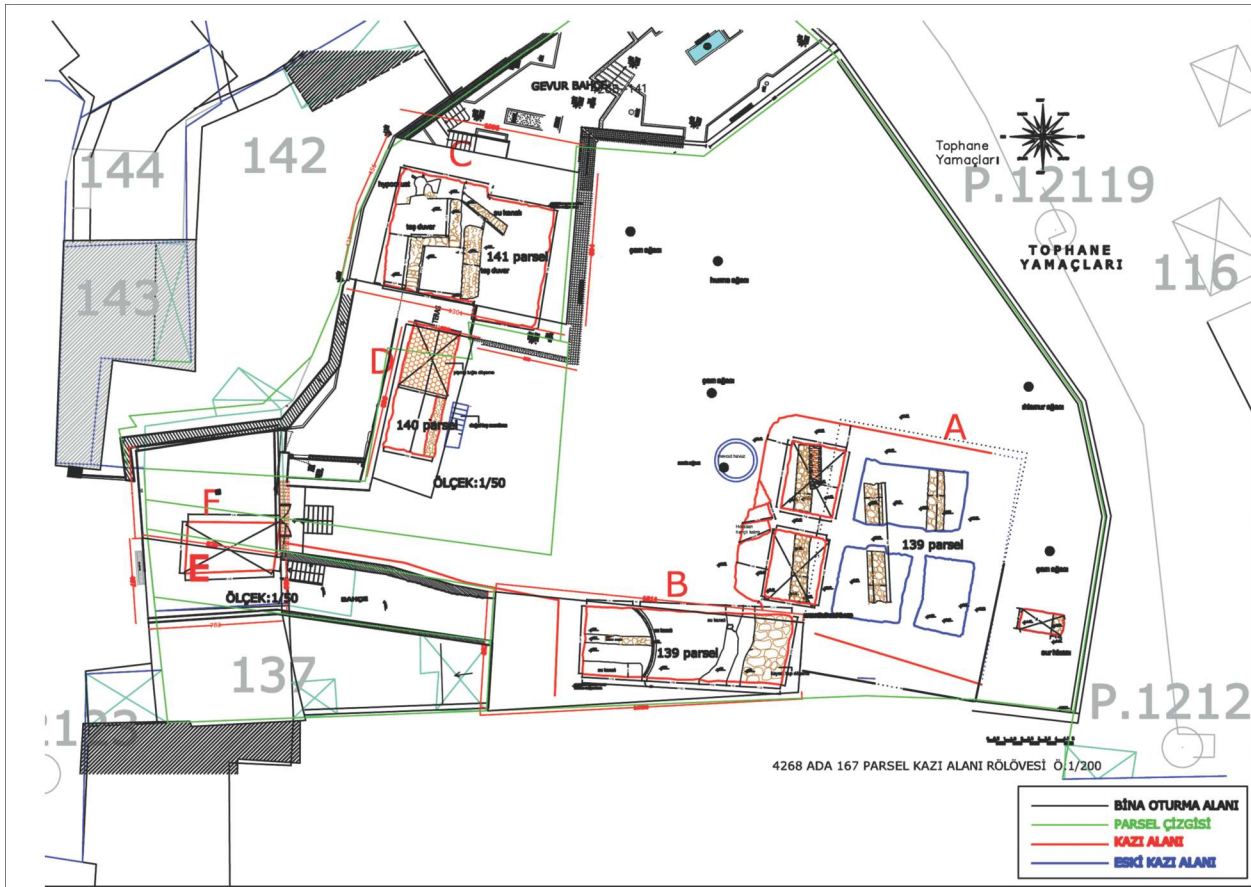
Res. 19b. Sümbüllü Bahçe B yapısı altından çıkan döşeme kalıntısı

Res. 19c.
Sümbüllü Bahçe
C yapısı altından
çıkan hamam
kalıntısı ile D
yapısı altından
çıkan Geç
Osmanlı Dönemi
döşeme kalıntısı

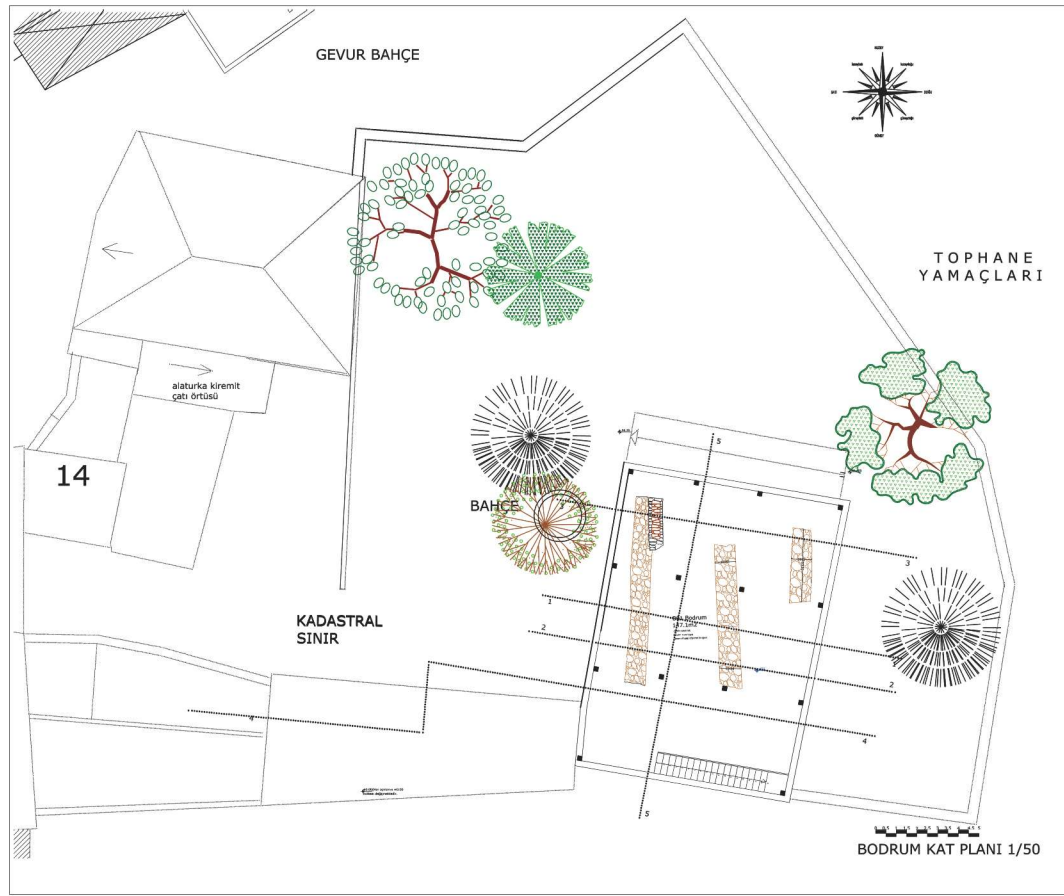

Res. 19d.
Sümbüllü Bahçe
C yapısı altından
çıkan hamam
kalıntısı ile D
yapısı altından
çıkan Geç
Osmanlı Dönemi
döşeme kalıntısı

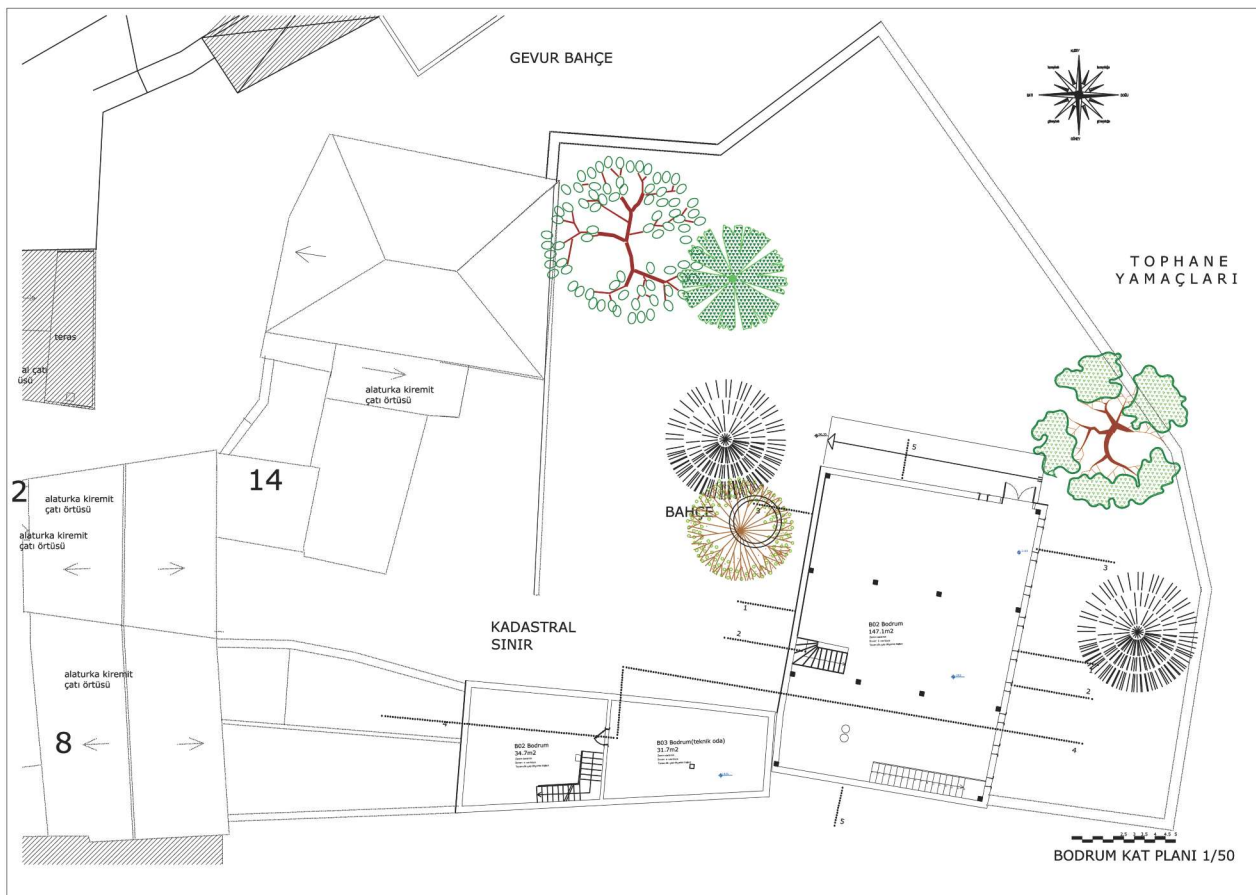

Res. 19e. Sümbüllü Bahçe'de yapılan arkeolojik kazı sonucu çıkan kalıntıların plandaki yerleri

TÜBA-KED 9/2011

Res. 20a. Sümbüllü Bahçe A ve B yapıları bodrum kat rekonstrüksiyon projeleri

Res. 20b. Sümbüllü Bahçe A ve B yapıları bodrum kat rekonstrüksiyon projeleri

Res. 21a.
Sümbüllü Bahçe
A yapısı altından
çıkan duvarlar
ve yapının temel
sistemi

Res. 21b.
Sümbüllü
Bahçe A
yapısının temel
sistemindeki
bodrum perde
duvarları

Res. 22a.
A yapısının
zemin ve birinci
katında ahşap
karkas sistem
arası harman
tuğlası
uygulaması

Res. 22b.
Sümbüllü
Bahçe
A, B ve C
yapısı

Res. 23a. Sümbüllü Bahçe A yapısı bodrum katında sergilenen duvarlar

Res. 23b. Sümbüllü Bahçe C yapısı bodrum katında sergilenen hamam kalıntısı

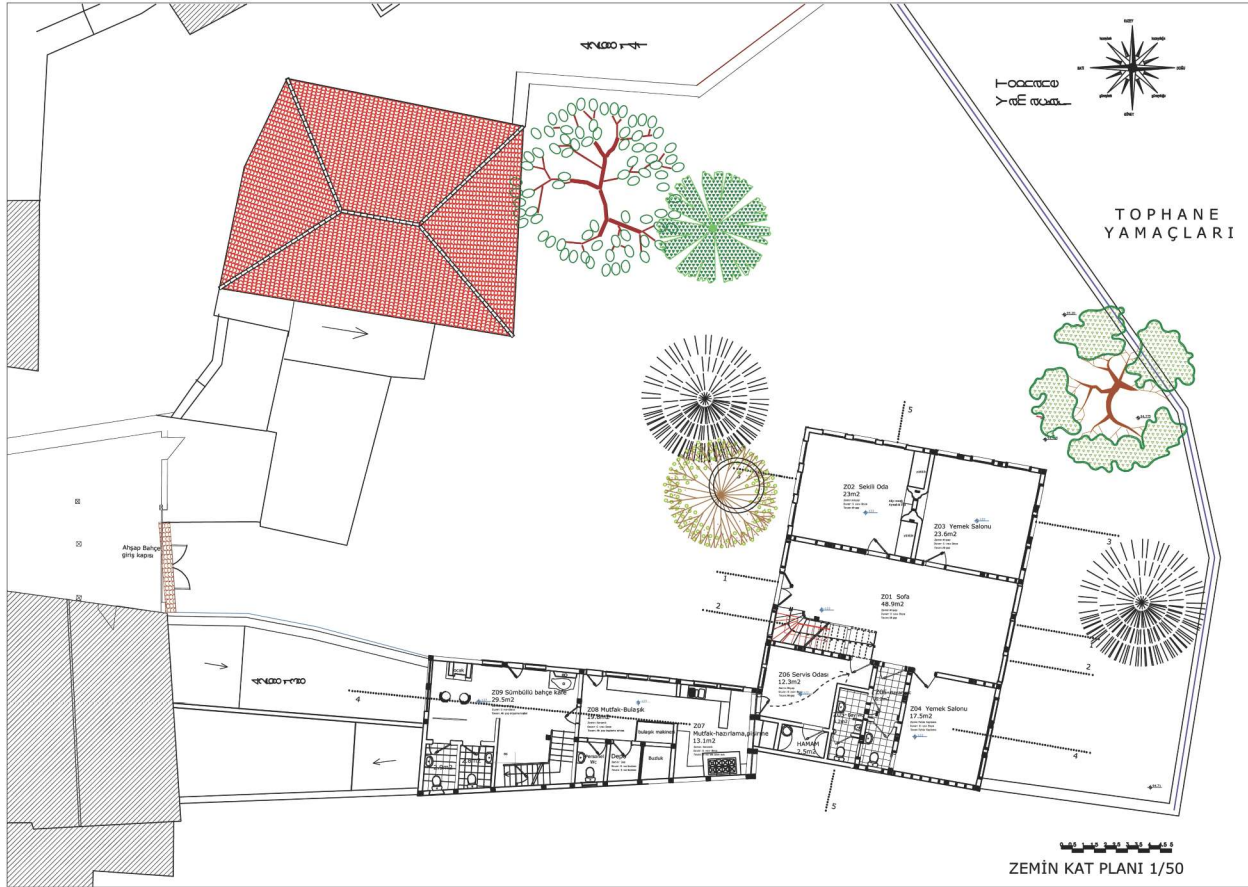

Res. 24a. A yapısı baş odada rekonstrüksiyon sonrasında yerine monte edilen kalemışı panolar

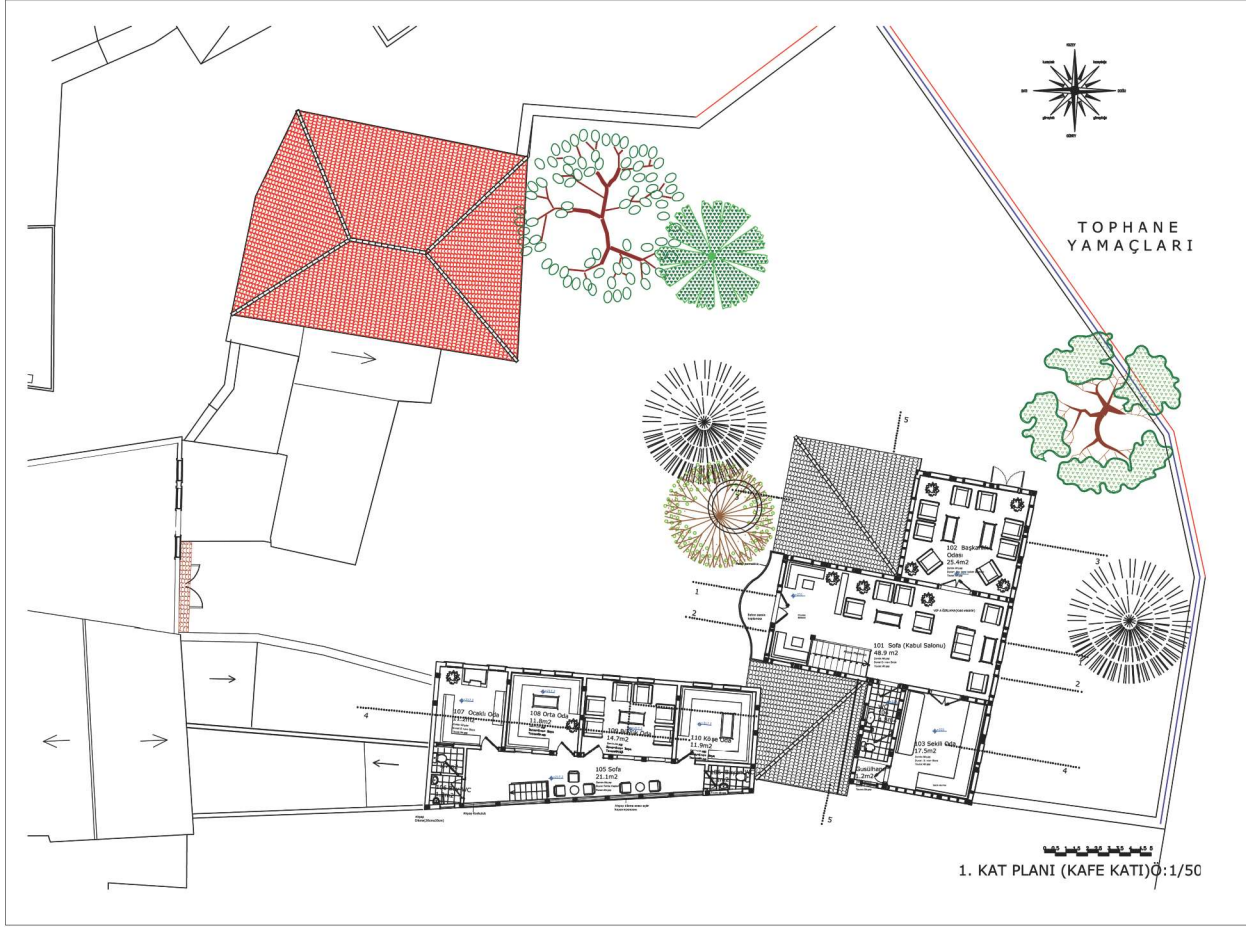
Res. 24b. A yapısı baş odada rekonstrüksiyon sonrasında yerine monte edilen kalemışı panolar

TÜBA-KED 9/2011

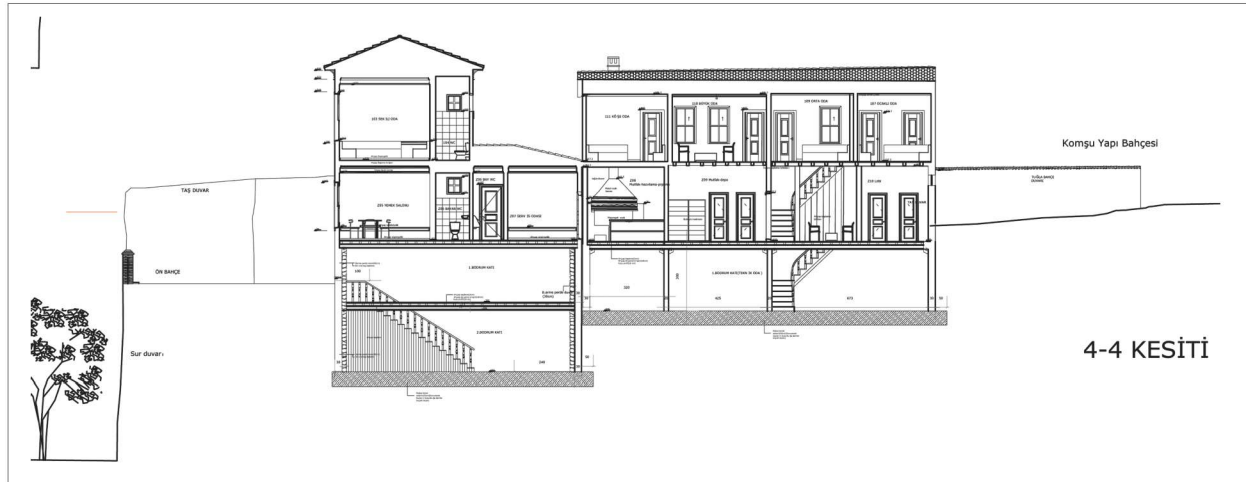

Res. 25. A ve B yapıları zemin kat rekonstrüksiyon projesi

Res. 26a.
Dış sofa
mekanının
eski haliRes. 26b.
Dış sofa
mekanının
yeni hali

Res. 27. A ve B yapıları birinci kat rekonstrüksiyon projesi

Res. 28. A ve B yapıları güney odalardan geçen kesit rekonstrüksiyon projesi

TÜBA-KED 9/2011

Res. 29. A yapısı iç sofadan geçen kesit rekonstrüksiyon projesi

Res. 30. A yapısı baş odasından geçen kesit rekonstrüksiyon projesi

Res. 31. Sümbüllü Bahçe Konağı ve yapı topluluğunun eski hali ve rekonstrüksiyonunun tamamlanmış hali

Res. 32. Sümbüllü Bahçe Konağı'nın eski hali ve rekonstrüksiyonunun tamamlanmış hali

Res. 33. Sümbüllü Bahçe Konağı'nın eski hali ve rekonstrüksiyonunun tamamlanmış hali

Res. 34. Sümbüllü Bahçe Konağı'nın eski hali ve rekonstrüksiyonunun tamamlanmış hali

TÜBA-KED 9/2011

Res. 35. E ve F yapılarının eski hali ve rekonstrüksiyonunun tamamlanmış hali

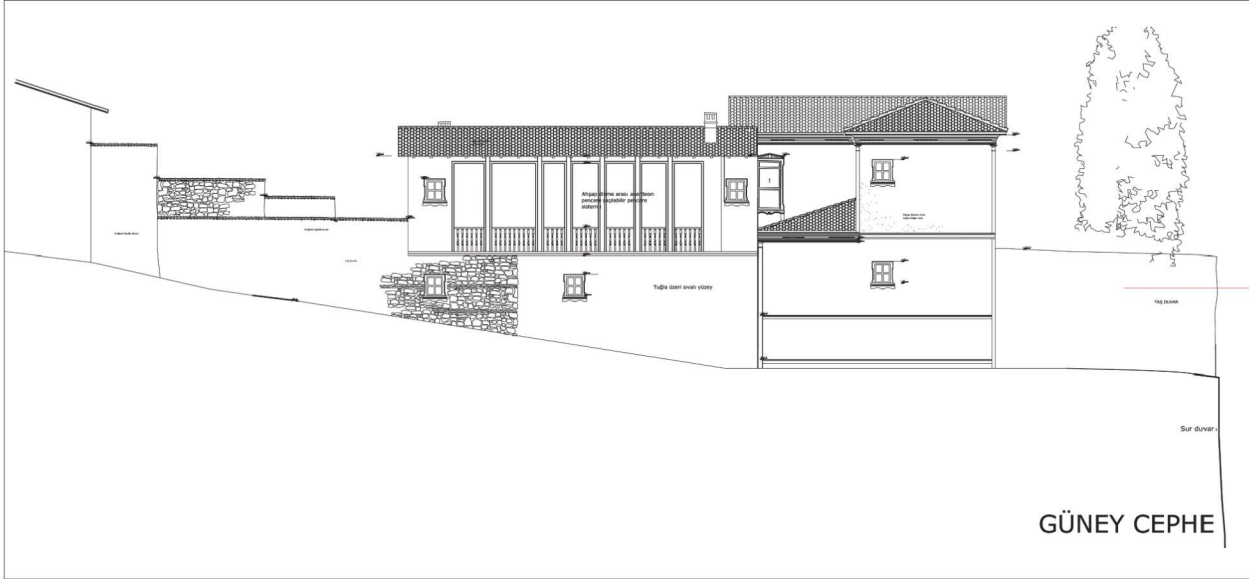
Res. 36. E, F ve D yapıları ile bahçenin eski hali ve rekonstrüksiyonunun tamamlanmış hali

Res. 37. A yapısı doğu cephe rekonstrüksiyon projesi

Res. 38. A ve B yapıları kuzey cephe rekonstrüksiyon projesi

Res. 39. A ve B yapıları güney cephe rekonstrüksiyon projesi